

L'INICI D'UNA NOVA ETAPA AL REGNE DE VALÈNCIA: LA BATALLA D'ALMANSA (25 D'ABRIL DE 1707)

Mª JOSÉ ALAPONT MUÑOZ, MASSANASSA, L'HORTA SUD

AIDA FERRI RIERA, SUECA, LA RIBERA BAIXA

Resum: La Batalla d'Almansa i les seues repercussions. La fita com a record d'un punt i final per al sistema polític imperant al Regne de València i a la Corona d'Aragó.

"Almansa, no és hui aquell batalla, sinó la fallida d'una nació de quasi cinc-cents anys d'existència¹".

Imatge 1. "La Batalla de Almansa" de Buonaventura Ligio y Phillipa Pallota. 1709. Font:

<http://almansa2007.usuarios.tvalmansa.com>

¹ CERVERA TORREJÓN, J.L., "Almansa: la fallida d'una nació", En: COMUNITAT VALENCIANA GENERALITAT (Ed.), *La batalla d'Almansa, 1707: III centenari: Museu de Belles Arts de València del 22 de març al 20 de juny de 2007*, València, Generalitat Valenciana, D.L. 2007, p. 133.

Tal dia com hui, commemorem una data important per a la història del nostre poble. La batalla al pla d'Almansa (Albacete) va ser un esdeveniment que va tindre lloc el 25 d'abril de 1707 on els exèrcits de Felip V de Borbó i els de l'arxiduc Carles d'Àustria, s'enfrontaren, marcant una fita molt important per a la història del nostre poble. Un esdeveniment colpidor, i prova d'açò ho trobem en algunes dites populars que ens han arribat fins als nostres dies: "Quan el mal ve d'Almansa, a tots *alcança*" i "De ponent, ni vent, ni gent, ni casament".

Després de la batalla i amb el decret d'abolició dels Furs, es posava punt i final a la tradició política de la Corona d'Aragó, base de la monarquia composta establerta amb el matrimoni d'Isabel i Ferran, i s'iniciava una nova etapa caracteritzada per l'absolutisme uniformitzador propi de França². Bàsicament, suposà el pas d'un sistema polisinodial a un sistema caracteritzat pel centralisme castellà, que s'enfortí en anys posteriors amb les reformes de Felip V i Carles III.

Per a Cervera Torrejón, la contesa d'Almansa es tracta d'un mite i a la vegada una fita: "Un mite perquè els fets reals són molt poc coneguts [...] i una fita perquè abans de la batalla trobàvem un Regne de València diferenciat i integrat en la Corona d'Aragó i la Monarquia Hispànica; però després de la batalla, la realitat política i constitucional del territori regnícola es va transformar absolutament, amb tot el que això comportà en altres àmbits com el cultural o l'econòmic"³.

Per una banda, Carmen Pérez Aparicio afirma que "la trascendencia política de este hecho era, además, indiscutible, porque la entrada del ejército

---

² PÉREZ APARICIO, C., "Felipe V y las consecuencias del cambio dinástico", En: JORNADAS DE ESTUDIOS LOCALES, (Ed.), La batalla de Almansa: un día para la historia de Europa, Almansa: Ayuntamiento de Almansa, 2004, p. 93.

³ CERVERA TORREJÓN, J.L., "Almansa: la fallida d'una nació", citat pàgina. 133.

borbónico dejaba a merced del rey la continuidad del sistema político propio de estos territorios y vigente desde la Edad Media⁴”.

Per l'altre costat, "La añoranza del régimen foral [...] y el consiguiente rechazo al modelo de Nueva Planta impuesto por Felipe V, se han mantenido vivos a lo largo de casi dos siglos"⁵. Aquesta idíl·lica nostàlgia prové del record del Regne de València en el qual les Corts frenaven una mica el "despotisme" o millor dit, "l'absolutisme" de la monarquia, però d'igual manera, no eren suficients, atès que el rei continuava estant per damunt dels estaments, tenia dret de vet, i supremacia moral, d'entre altres privilegis.

"No hay duda de que Felipe V procedió al desmantelamiento de los fundamentos institucionales del Reino de Valencia"⁶, ja que la derogació dels furs suposava la fi del Regne de València. Enrique Giménez López considera que "Pese a las intenciones iniciales, no quedó desarbolado todo el entramado legal. [...] Es simplista considerar que se produjo en el reinado del primer Borbón un trasplante íntegro del modelo castellano"^{7:8}.

Al 1700, Carles II mor sense descendència. Abans i davant la manca de descendència, el rei va veure en la designació d'hereu l'única via per a evitar la disgregació de la monarquia, en els quals França i Àustria es repartien els territoris de la monarquia quan es reuniren per a signar els Tractats de Repartiment. Carles II es va decantar per designar a Josep Ferran de Baviera, com a hereu, però la seua mort al 1699 amb només cinc anys, va fer que es replantejara la qüestió successòria.

---

⁴PÉREZ APARICIO, Carmen, "Felipe V y las consecuencias del cambio dinástico", En: JORNADAS DE ESTUDIOS LOCALES, (Ed.), *La batalla de Almansa: un día para la historia de Europa*, Almansa: Ayuntamiento de Almansa, 2004, p. 89. Aquesta idea es refereix al dret de conquesta, que exercia el monarca a un determinat territori, després d'haver estat pres per la força de les armes.

⁵GIMÉNEZ LÓPEZ, E., *Felipe V y los valencianos*, Tirant Humanidades, València, 2011.

⁶Ídem.

⁷GIMÉNEZ LÓPEZ, E., *Felipe V y los valencianos*, op.cit.

⁸Per a saber-ne més sobre aquest tema, podem trobar una visió diferent de la figura de Felip V i el Decret de Nova Planta en: GIMÉNEZ LÓPEZ, E., *Felipe V y los valencianos*, Tirant Humanidades, València, 2011.

Dins dels regnes hispànics, la Corona de Castella es va decantar per Felip de Borbó, duc d'Anjou i nét de Lluís XIV de França, anomenats vulgarment botiflers pels catalans i valencians per a designar els felipistes o borbònics. Mentre que els territoris de la Corona d'Aragó donaren suport a l'arxiduc Carles d'Àustria, segon fill de l'Emperador Leopold I (1640-1705) perquè els va prometre respectar els drets i privilegis forals de la Corona d'Aragó i a més també van influir les decisions de caire comercial, car el nou monarca pretenia afavorir el comerç francès, un dur competidor dels productes valencians. Aquests seran anomenats popularment pels valencians, maulets.

Una vegada mort l'últim sobirà de la Monarquia Hispànica de la Casa d'Àustria, Felip d'Anjou fou designat rei pel monarca Carles II. La unió dels regnes hispànics amb França era molt perillosa per als interessos de les restants potències europees. Anglaterra i Holanda, juntament amb l'emperador Leopold I d'Àustria, firmaren la Coalició de la Haia al 1701, presentant com a candidat a l'arxiduc Carles. La presència francesa per a controlar algunes zones a Flandes i al Milanesat va encetar el conflicte el 15 de maig de 1702.

El 17 d'agost de 1705, tropes aliades desembarcaren a Dénia així com el general Joan Baptista Basset⁹, moment en el qual va esclatar la revolta. Aquest, va demanar a la ciutat que donara el seu suport a l'arxiduc Carles i així va esdevenir en la primera població que li va prestar voluntàriament obediència i fidelitat.

Basset decideix emprendre la marxa cap a València, on la gent es va sentir atreta per les concessions que aquest prometia i va donar suport a l'entrada d'aquest a la ciutat el 15 de desembre. Les guarnicions situades a Peníscola i a

---

⁹ Joan Baptista Basset i Ramos (1654-1728) va ser un militar austriacista que encapçalà la revolta valenciana contra Felip V al capdavant dels maulets. Va ser jutjat i empresonat per les promeses fetes als llauradors valencians. Va ser posat en llibertat l'1707 i va romandre a Barcelona fins a la caiguda d'aquesta l'11 de setembre de 1714. Posteriorment empresonat pels borbònics, va romandre a diferents presons fins a restar definitivament a Segòvia al 1719. Degut al seu mal estat de salut, va estar alliberat al 1724 però no va poder eixir de Segòvia, on va morir i on va ser soterrat el 15 de gener de 1728. Per a conèixer més sobre la figura de Basset: CERVERA TORREJÓN, J.L., *Basset, vida i mort del líder maulet*, Edicions 3 i 4, València, 2006.

les places d'Alacant, com Oriola o Elx, es van mantenir a favor del bàndol borbònic mentre que la resta del Regne es mostrava fidel a l'Arxiduc Carles.

Per la seua part, els borbònics, van posar en marxa la recuperació de la ciutat, amb la penetració de contingents des d'Aragó i des de Requena. Davant aquesta situació, els aliats van enviar reforços i tropes angleses al front de les quals es trobava Lord Peterborough. Basset va ser substituït en el poder pel compte de Cardona, ara nou virrei. Amb l'arribada de les tropes angleses, va finalitzar el govern popular de Basset i aquest va ser processat per les autoritats austriacistes i tancat a la presó fora del Regne¹⁰.

L'arxiduc Carles instal·là la cort a València al setembre de 1706¹¹ i uns dies després, jurà els furs del Regne de València, fet significatiu si tenim en compte que el jurament ja no es tornarà a repetir mai més.

Abans de la batalla i durant el mes d'abril, s'havien produït algunes escaramusses entre els exèrcits borbònic i aliats, dirigits pel duc de Berwick¹² i pel marquès de las Minas, respectivament. El duc de Berwick restava a l'espera del duc d'Orleans però es va veure obligat a buscar posicions a Almansa per les hostilitats dels aliats que havien ocupat Iecla, Cabdet i Villena¹³.

Les tropes aliades el van seguir fins a la plana d'Almansa el 25 d'abril de 1707. El desplegament fou lent i es va completar al migdia. La població d'aquesta ciutat manxega va poder contemplar el desplegament dels dos exèrcits en la planura des del costat est del castell¹⁴.

---

¹⁰ CERVERA TORREJÓN, J.L., "Almansa: la fallida d'una nació", citat, p. 136.

¹¹ El govern austriacista a València va durar any i mig, des del 1705 fins al 1707.

¹² Per a conèixer un poc més sobre el duc de Berwick, es poden consultar les seues memòries. Duc de BERWICK, *Memorias*, estudi introductor i notes de Pere Molas Ribalta, Alacant, 2007.

¹³ PÉREZ APARICIO, C., *Canvi dinàstic i Guerra de Successió: la fi del Regne de València*, Edicions 3 i 4, València, 2008, p. 581.

¹⁴ CERVERA TORREJÓN, J.L., "La batalla de Almansa: aspectos tácticos y estratégicos" En: JORNADAS DE ESTUDIOS LOCALES, (Ed.), *La batalla de Almansa: un día para la historia de Europa*, Almansa: Ayuntamiento de Almansa, 2004, p. 28.

A la contesa hi van combatre tropes espanyoles (principalment castellanes) i franceses per la facció borbònica; pel bàndol aliat, s'hi van unir unitats angleses, holandeses i portugueses¹⁵. Hi són destacables les diferències entre els dos exèrcits, tant de comandament com de nombre.

L'exèrcit de les Dos Corones estava comandat solament pel duc de Berwick; per contra, l'exèrcit aliat comptava amb Das Minas¹⁶ i Lord Galway¹⁷ al front del mateix. Mentre que l'exèrcit borbònic estava ben articulad, l'aliat semblava més dos exèrcits independents que un únic front¹⁸.

La batalla es va iniciar a primera hora de la vesprada¹⁹ amb l'atac llançat per les tropes angleses contra el centre de l'exèrcit franc-espanyol i que es va saldar amb un cert èxit, però tot seguit una maniobra envoltant del flanc borbònic va aconseguir desfer per complet l'ala esquerra dels seus enemics, que ocupaven els portuguesos²⁰. L'avanç produït per les tropes aliades per tal de donar amb el punt dèbil del centre borbònic, va aconseguir perforar la primera i la segona línia borbònica²¹. Tot i així, l'avanç dels aliats va suposar més una derrota, que no un pas més, perquè una nova maniobra del costat borbònic va comportar que els aliats no tingueren opció a escapar.

Tot i que la batalla d'Almansa va ser important, no va significar la fi del conflicte, ja que la guerra va continuar a Catalunya fins l'11 de setembre de 1714, quan l'exèrcit borbònic aconsegueix entrar a Barcelona. Amb la firma dels tractats d'Utrecht i de Rastatt (1713 i 1714, respectivament) Felip V va aconseguir el reconeixement internacional al tron hispànic, però a costa de la renúncia a importants possessions territorials de la Monarquia Hispànica.

---

¹⁵MIRA GONZÁLEZ, E., "La batalla d'Almansa i la guerra de sempre", En: COMUNITAT VALENCIANA GENERALITAT (Ed.), *La batalla d'Almansa, 1707: III centenari: Museu de Belles Arts de València del 22 de març al 20 de juny de 2007*, València, Generalitat Valenciana, D.L. 2007, p. 76.

¹⁶General portuguès.

¹⁷Exiliat francès i cap de les forces angloholandeses i dels regiments de francesos hugonots.

¹⁸CERVERA TORREJÓN, J.L., "La batalla de Almansa: aspectos tácticos y estratégicos", citat, pàgina. 28.

¹⁹A les dos i mitja, concretament.

²⁰PÉREZ APARICIO, C., *Canvi dinàstic i Guerra de Successió: la fi del Regne de València*, citat, pàgina 582.

²¹CERVERA TORREJÓN, J.L., "Almansa: la fallida d'una nació", citat, pàgina. 147.

A la ciutat de València, les notícies del que havia succeït a Almansa van arribar de seguida, com també els ferits durant la batalla. Aquests, van anar arribant, però no se'ls permetia entrar a la ciutat i eren desviats cap al Grau²². Atemorits de l'arribada de l'exèrcit borbònic, molts austriacistes se'n van anar cap a l'exili o per contra, cercaren refugi²³. Es va demanar la permanència de tropes aliades al Regne per a garantir la seua defensa però no van poder fer res davant l'eixida de l'exèrcit.

Un clima de temor es va apoderar de tots els habitants de la ciutat davant l'avanç dels borbònics en direcció a la ciutat, i mentre uns es decidien per partir i exiliar-se, altres es decidiren a posar-se fora de perill. La inseguretat de la població va ser un factor important, ja que es podia aprofitar aquest sentiment per tal d'aconseguir una rendició sense lluita²⁴.

El Memorial de Greuges, també anomenat "Representació" de l'any 1760, fou la primera reivindicació que els territoris de l'extinta Corona d'Aragó denunciaven davant el règim absolutista resultat del Decret de Nova Planta²⁵. Aquest memorial, era una denúncia de la política borbònica, a més d'expressar el descontent resultant del fet que els funcionaris castellans no conegueren la llengua, cosa que els dificultava l'enteniment del memorial administratiu anterior al de Nova Planta. "A Catalunya, València i Mallorca els processos i les escriptures dels segles passats són en la seva llengua vulgar, que al cap del

---

²² PÉREZ APARICIO, C., *Canvi dinàstic i Guerra de Successió: la fi del Regne de València*, citat pàgina. 583.

²³ L'exili va ser l'única solució contemplada per a molts austriacistes que volien escapar de les repressió borbònica. Van marxar cap a Àustria (Viena) o cap als territoris italians (Roma). Per a ampliar coneixements sobre el tema dels exiliats austriacistes es pot consultar: LEÓN LÓPEZ VIRGÍNIA, "Los españoles austriacistas exiliados y las medidas de Carlos VI (1713-1725)" en: *Revista de Historia Moderna: Anales de la Universidad de Alicante*, nº 10, 1991, Alacant, pp. 165-176.

²⁴ Cal remarcar el cas de Xàtiva, La seua resistència va provocar el setge de les tropes borbòniques capitanejades per d'Asfeld, qui va aconseguir conquerir la ciutat després d'una gran resistència amb conseqüències molt dramàtiques, sent ocupada el 24 de maig de 1707.

²⁵ El Decret de Nova Planta de 1707 va suposar l'inici d'una repressió social, amb les consegüents persecucions i el desarmament general, així com la supressió del sistema pactista i la imposició de les lleis castellanes. Les Corts es van deixar de convocar i es va introduir la fiscalitat castellana, a pesar del rebuig general.

temps mig entenen els castellans, però mai totes les paraules, i menys l'energia de moltes, de la comprensió de les quals depèn la justa decisió dels plets"²⁶.

Cervera Torrejón afirma que: "la victòria aconseguida per les tropes espanyoles i franceses sobre les aliades a Almansa [...] va ser aprofitada per Felip V i els seus mentors per a eliminar expeditivament l'existència del Regne de València com a entitat política diferenciada [...]"²⁷. Successos posteriors com l'incendi de la ciutat de Xàtiva i el consegüent canvi de nom pel de Ciudad Nueva de San Felipe, van distanciar encara més al poble dels territoris de la Corona d'Aragó respecte dels Borbons i dels seus partidaris amb lluites a ciutats com Alcoi, Dénia o Alacant.

La manera amb la qual els valencians van poder expressar el seu rebuig i frustració davant aquella situació nova que iniciaven sense remei, va ser a través de la ferma defensa de molts pobles davant la dura repressió exercida, una repressió que tenia un tarannà exemplificant, les altes contribucions, penes de mort o els empresonaments.

El resultat de la contesa va soterrar els intents d'articulació d'una monarquia que reunira el respecte del règim constitucional dels diferents regnes integradors d'eixa monarquia i la lleialtat al rei. Representava el triomf de l'obstinació a adaptar la realitat a la llei. Caldria esperar molt abans que es començara a reconsiderar aquest model, fins a l'ordenació constitucional espanyola dels últims temps.

La batalla d'Almansa fou el punt d'inici d'una situació on el Regne de València quedava desprotegit, no només perquè les tropes de l'arxiduc havien abandonat el territori, sinó també a causa de l'orografia, atès que presenta un relleu poc muntanyós. Amb els Decrets de Nova Planta es van perdre segles de

---

²⁶ *Dos memoriales polítics. El de greuges (1760) i la petició a la reina regent (1888)* [en línia] [Consulta: 18 d'abril de 2013] Disponible a Internet: <http://materials.accat.cat/revista_3/rev3_doc_memoriales.htm>

²⁷ CERVERA TORREJÓN, J.L, "Almansa: la fallida d'una nació", citat, pàgina.155.

tradició i d'autogovern que els valencians havien gaudit des de la fundació del Regne de València al 1238 i la promulgació dels Furs al 1261.

Bibliografia

CERVERA TORREJÓN, J.L., "Almansa: la fallida d'una nació", En: COMUNITAT VALENCIANA GENERALITAT (Ed.), La batalla d'Almansa, 1707: III centenari: Museu de Belles Arts de València del 22 de març al 20 de juny de 2007, València, Generalitat Valenciana, D.L. 2007.

CERVERA TORREJÓN, J.L., "La batalla de Almansa: aspectos tácticos y estratégicos" En: JORNADAS DE ESTUDIOS LOCALES, (Ed.), La batalla de Almansa: un día para la historia de Europa, Almansa: Ayuntamiento de Almansa, 2004.

GIMÉNEZ LÓPEZ, E., "Felipe V y los valencianos", Tirant Humanidades, València, 2011.

MIRA GONZÁLEZ, E., "La batalla d'Almansa i la guerra de sempre", En: COMUNITAT VALENCIANA GENERALITAT (Ed.), La batalla d'Almansa, 1707: III centenari: Museu de Belles Arts de València del 22 de març al 20 de juny de 2007, València, Generalitat Valenciana, D.L. 2007.

PÉREZ APARICIO, C., "Felipe V y las consecuencias del cambio dinástico", En: JORNADAS DE ESTUDIOS LOCALES, (Ed.), La batalla de Almansa: un día para la historia de Europa, Almansa: Ayuntamiento de Almansa, 2004.

PÉREZ APARICIO, C., *Canvi dinàstic i Guerra de Successió: la fi del Regne de València*, Edicions 3 i 4, València, 2008.

Imatge portada: Retrat de Felip V exposat cap per avall a partir dels anys 50 al Museu de l'Almodí de Xàtiva per haver incendiat la ciutat el 1707. Pintat per Joseph Amorós.

Imatge 1: “La Batalla de Almansa” de Buonaventura Liglio y Phillipo Pallota. 1709. El quadre fou encarregat pel rei Felip V, el 1709, al pintor Buonaventura Liglio i a l'enginyer real i dibuixant, Phillipo Pallota. Aquesta obra de caràcter documental, es un intent d'explicar al monarca, que no estigué present en l'enfrontament, els paisatges, les unitats i el desenvolupament de la batalla. Presenta unes dimensions de 3,91 x 1,60 m. Pertany al Museu del Prado, però avui en dia es pot visitar al Palau de Benicarló, seu de les Corts Valencianes.